

safejournalists.net

Srbija **Bezbednost novinarki** **2024**

Autorka
Kruna Savović

SADRŽAJ

Abbreviations	2	Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2021. do 2030. godine	17
I Uvod	3	Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2022. do 2030. godine	18
1.1 Šta je Mreža za bezbednost novinara (SafeJournalists)	3	Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici	18
1.2 Zašto je fokus na bezbednosti novinarki – obrazloženje	4		
1.3 Obim i struktura izveštaja	5		
II Metodologija	6	V Analiza podataka	20
III Bezbednost novinarki i rodno zasnovano nasilje u novinarstvu – međunarodni okvir	8	5.1 Statistički podaci	20
3.1 Uticaj rodno zasnovanog nasilja na novinarke i medijske organizacije	8	5.2 Kvalitativni podaci	22
3.2 Intersekcionalnost i specifične vrste ranjivosti	9	5.2.1 Bezbednost i rizici	22
3.3 Međunarodni naponi u iskorenjivanju rodno zasnovanog nasilja	10	5.2.2 Oblici nasilja	23
3.4 Okvir Evropske unije za zaštitu novinarki	11	5.2.3 Polna i rodna diskriminacija	24
		5.2.4 Mehanizmi za zaštitu bezbednosti, potreba i podrška	28
IV Nacionalni okvir	13	VI Zaključci	31
4.1 Ustav Republike Srbije	13	6.1 Bezbednost i rizici	31
4.2 Krivični zakonik	13	6.2 Nasilje i polno i rodno zasnovana diskriminacija novinarki	31
4.3 Zakon o javnom informisanju i medijima	15	6.3 Mehanizmi za zaštitu, potrebe i podršku	32
4.4 Zakon o rodnoj ravnopravnosti	15	VII Preporuke za unapređenje zaštite i podrške novinarkama	33
4.5 Zakon o zabrani diskriminacije	17	7.1 Bezbednost i rizici	33
Zakon o radu	17	7.2 Nasilje i rodno zasnovana diskriminacija novinarki	33
4.6 Strateški koncept	17	7.3 Mehanizmi za zaštitu, potrebe i podrška	34

— ABBREVIATIONS

CC – Republic of Serbia Criminal Code

IJAS – Independent Journalists' Association of Serbia

LPIM – Law on Public Information and Media

LL – Labour Law

GEL – Gender Equality Law

LPD – Law on the Prohibition of Discrimination

Uvod

Napomena: Tokom izrade ove analize u Srbiji traju protesti inicirani padom nadstrešnice na Železničkoj stanici u Novom Sadu, 1. 11. 2024. godine. Od studentskih do građanskih, protesti dominantno određuju klimu u našem društvu. Okolnosti u kojima novinarke (i novinari) obavljaju svoju profesionalnu dužnost bitno su se izmenile. Sa izmenjenim okolnostima, izmenio se i fokus novinarske pažnje: teme kojima se bave i problemi sa kojima se suočavaju. Rečeno se navodi kao odrednica šireg konteksta atmosfere u kojoj su razgovori sa ispitanicima vođeni i u kojoj je ovo istraživanje nastajalo.

U ovom poglavlju date su osnovne informacije o izveštaju, njegovom obimu i strukturi.

—1.1

ŠTA JE MREŽA ZA BEZBEDNOST NOVINARA (SAFEJOURNALISTS)

Uz podršku Evropske komisije, novinarska udruženja iz zemalja Zapadnog Balkana osnovala su platformu [Safejournalists.net](https://safejournalists.net) (SJN)¹ kako bi zajednički pratila medijsko zakonodavstvo i prakse u svojim zemljama, istovremeno aktivno učestvujući u naporima za unapređenje pravnih i institucionalnih okvira koji regulišu rad novinara i medijskih stručnjaka. Koristeći pažljivo osmišljene metodologije istraživanja, SJN sprovodi godišnja istraživanja zagovaranja koja novinarskim udruženjima i zainteresovanim stranama pružaju pouzdane, na dokazima zasnovane podatke o ključnim izazovima i preprekama u sprovođenju standarda Evropske unije (EU) u slobodi medija i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu. SJN koristi dva komplementarna istraživačka instrumenta za sveobuhvatnu procenu slobode medija i bezbednosti novinara. Prvi kvalitativni istraživački alat pod nazivom *Indikatori za nivo slobode medija i bezbednosti novinara* razvijen je 2016. godine i od tada se unapređuje. U ovom istraživanju radi se procena tri ključne oblasti: (A) pravne garancije i njihova primena, (B) položaj novinara/ki u redakcijama i (C) bezbednost novinara/ki. Paralelno sa tim, Mreža je 2020. godine

1 Videti <https://safejournalists.net/>

razvila kvantitativni istraživački instrument, poznat kao *Indeks bezbednosti novinara*, prvi put urađen te godine, a kasnije ponovo 2021. i 2022. godine. Ovaj indeks meri promene u uslovima koji direktno ili indirektno utiču na percepciju i praksu bezbednosti novinara i medijskih stručnjaka i odnosi se na četiri grupe indikatora: (1) pravno i organizaciono okruženje, (2) prevencija, (3) procesni deo i (4) stvarna bezbednost.

Počevši od 2023. godine, SJN je integrisao i kvalitativne i kvantitativne alate u jedan sveobuhvatni okvir za istraživanje zagovaranja pod nazivom *Indikatori nivoa slobode medija i indeks bezbednosti novinara*,² u svrhu obimnijeg i preciznijeg razumevanja slobode medija i bezbednosti novinara u zemljama Zapadnog Balkana: Albanije, Bosne i Hercegovine, Severne Makedonije, Crne Gore, Kosova i Srbije, kao i Hrvatske. Od 2020. godine, SJN izrađuje godišnje izveštaje o istraživanju zagovaranja za Srbiju³, pažljivo dokumentujući i procenjujući napredak zemlje i izazove u vezi sa slobodom medija i bezbednošću novinara.

—1.2 ZAŠTO JE FOKUS NA BEZBEDNOSTI NOVINARKI – OBRAZLOŽENJE

Uprkos postojećim zakonskim okvirima i međunarodnim obavezama u pogledu rodne ravnopravnosti i slobode medija u svim SJN zemljama, novinarkе se i dalje suočavaju sa velikim i nesrazmernim pretnjama, pritiscima i zastrašivanjem. Nasilje nad novinarkama uporno opstaje kao problem širom sveta i na Zapadnom Balkanu, uključujući napade, onlajn uznemiravanje, pretnje smrću i druge vrste zastrašivanja, povećan nadzor, lažno predstavljanje i razne druge pretnje uživo i na mreži.

Dokazi koje su prikupile mreža SJN⁴ i druge organizacije za slobodu medija ukazuju na to da su medijske stručnjakinje često meta različitih oblika rodnog nasilja, uključujući digitalno uznemiravanje, diskriminaciju na radnom mestu, pretnje, zastrašivanje, tužbe za klevetu i povremene fizičke napade. Ova kontinuirana kršenja prava ne samo da podrivaju prava novinarki već dosta utiču na njihovo psihološko zdravlje, profesionalni napredak, kao i na ličnu bezbednost i dobrobit.

Podaci iz izveštaja *Indeks bezbednosti novinara*, koji je pripremila SJN⁵, otkrivaju da se nasilje nad novinarkama ne prijavljuje u dovoljnoj meri. Na primer, 2023. godine SJN mreža je registrovala ukupno 195 incidenata, od čega je 37 incidenata uključivalo pretnje i napade usmerene na novinarkе, 68 pretnje na novinare i 81 na mešovite grupe (muškarce i žene). U ovim izveštajima se dosledno ističu rodno-specifične pretnje i naglašava hitna potreba za posvećenim merama

2 Ovo istraživanje u svrhe zagovaranja razvili su i koordinisali Snežana Trpevska i Igor Micevski, istraživači iz [Instituta za istraživanje društvenog razvoja RESIS](#), iz Severne Makedonije.

3 Svi izveštaji iz svih zemalja i organizacija koje su deo mreže SJN se mogu naći na sledećem linku: [Publikacije - SafeJournalists](#)

4 Svi incidenti koje je pratila i beležila mreža za Srbiju od juna 2020. godine mogu se naći [ovde](#).

5 Mreža bezbednih novinara (SJN) je regionalna neformalna mreža koja okuplja novinarska udruženja iz sedam zemalja Zapadnog Balkana (Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Crne Gore, Severne Makedonije, Srbije i Hrvatske). Jedna od osnovnih aktivnosti mreže je praćenje stanja slobode medija i bezbednosti novinara, što se ogleda u [onlajn bazi podataka o napadima na novinare](#), kao i u godišnjim [nacionalnim i polugodišnjim regionalnim \(komparativnim\) izveštajima](#).

zaštite i reakcijama institucija. Međutim, i dalje su potrebne analize po pitanju različitih vrsta nasilja i razloga zašto novinarke često odlučuju da ne prijave nasilje koje doživljavaju. U ovom izveštaju se stoga eksplicitno bavimo kršenjem prava i rodnom izazovima sa kojima su se novinarke suočavale između 2021. i 2024. godine. U okviru izveštaja fokus je na analizi incidenata, trendova i uticaja, a preporuke su zasnovane na dokazima za jačanje zaštitnih okvira i praksi, stvarajući bezbednije profesionalno okruženje za novinarke i medijske radnice.

— 1.3 OBIM I STRUKTURA IZVEŠTAJA

U ovom specijalizovanom izveštaju analiziraju se kršenja prava koja su doživljavale novinarke i medijske radnice u Srbiji u periodu od 2021. do 2024. godine. Koristeći ustanovljenu metodologiju SJN mreže, izveštaj obuhvata sledeće ključne oblasti:

- Pravni i institucionalni okvir – pregled nacionalnog zakonodavstva, politika i institucionalnih mehanizama Srbije relevantnih za bezbednost novinarki, uz međunarodne obaveze i standarde zemlje o slobodi medija i rodnoj ravnopravnosti. Obuhvata i kratku analizu efikasnosti, nedostataka i strukturnih izazova u rešavanju rodno specifičnih pretnji sa kojima se suočavaju novinarke.
- Trendovi u kršenju prava – analiza fizičkih i verbalnih pretnji, slučajeva digitalnog uznemiravanja, diskriminacije na radnom mestu, zastrašivanja, cenzure i pravnih pretnji koje su naročito upućivane novinarkama u Srbiji, na osnovu monitoringa SJN, ali i dubinskih intervju sa novinarkama i medijskim radnicima.
- Uticaj na novinarke – procena koja se tiče načina na koji ova kršenja prava utiču na psihološku dobrobit, profesionalne mogućnosti i ličnu bezbednost novinarki, između ostalog i kako na kraju ovi uticaji podrivaju medijski pluralizam i slobodu medija. Ova analiza se zasniva na podacima mreže SJN, nezavisnim izveštajima i intervjuima sa novinarkama i medijskim radnicima, stručnjacima i zainteresovanim stranama.
- Zaključci i preporuke – preporuke zasnovane na dokazima, usmerene na kreatore politika, medijske organizacije, organe za sprovođenje zakona i predstavnike civilnog društva u svrhu efikasnog jačanja zaštite, promocije rodne ravnopravnosti i poboljšanja ukupne bezbednosti i uslova rada za novinarke.

Naglašavanjem rodno specifičnih pitanja i davanjem jasnih preporuka, cilj ovog izveštaja je jačanje napora u zagovaranju, podsticanje diskusija o politikama, sinergije sa drugim inicijativama i proaktivnih koraka ka bezbednijem i inkluzivnijem medijskom okruženju u Srbiji.

Metodologija

Za potrebe ovog izveštaja korišćena je kvalitativna i eksplorativna metodologija istraživanja koju je naročito razvila mreža SJN radi ispitivanja bezbednosti, prava i profesionalnih iskustava novinarki u Srbiji. Kako bi se obezbedila sveobuhvatna analiza, u metodologiji se kombinuje sekundarno istraživanje, analiza primarnih kvalitativnih podataka prikupljenih putem dubinskih intervjuja i onlajn fokus grupa. Obuhvata i uvide iz konsultacija sa zainteresovanim stranama i relevantnih javnih događaja. Struktura izveštaja pruža odgovore na sledeća istraživačka pitanja:

- Koji su bezbednosni rizici za novinarke i kako ti rizici utiču na njih?
- Kojim vrstama nasilja i diskriminacije su novinarke bile najviše izložene?
- Zašto novinarke odluče da ne prijave nasilje i kakav je institucionalni odgovor i podrška da to ipak učine?

Sekundarno, kancelarijsko istraživanje predstavlja osnovu ovog istraživanja, oslanjajući se na međunarodne okvire i standarde, kao što su Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), Istanbulska konvencija i relevantne smernice i izveštaji Uneska, Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i Evropske unije. Pored toga, urađena je analiza nacionalnog zakonodavstva i strateških dokumenata Srbije koji se odnose na rodnu ravnopravnost, nasilje nad ženama i slobodu medija. Ovaj kompletni pregled obuhvatio je i prethodna istraživanja zagovaranja i izveštaje koje je objavila mreža SJN.

Prikupljanje primarnih podataka sprovedeno je između decembra 2024. i marta 2025. godine kroz polustrukturisane intervjuje i onlajn fokus grupe.

Podaci na kojima se bazira ova analiza izvedeni su na osnovu materijala prikupljenog u intervjuima obavljenim unutar tri onlajn fokus grupe i kroz seriju od sedam individualnih onlajn intervjuja. Neki od medija iz kojih dolaze ispitanici jesu nacionalni, neki su regionalni, a neki lokalni. Prve dve fokus grupe činilo je šesnaest novinarki (u prvoj ih je bilo sedam, u drugoj devet). Drugu fokus grupu činili su šest urednica i dva urednika.

Tabela 1: Intervjui urađeni sa pojedincima (decembar 2024 – mart 2025)

Ime	Pozicija / uloga	Vrsta medija
Novinarka (napadnuta)	Istraživački novinar	Istraživački mediji
Novinarka (napadnuta)	Istraživački novinar	Istraživački mediji
Novinarka (napadnuta)	Novinar	Privatni medij, internet portal
Novinarka (napadnuta)	Novinar	Neprofitni internet portal
Novinarka (napadnuta)	Novinar	Privatni medij, TV
Medijski i pravni stručnjak	Pravni stručnjak	Udruženje novinara
Medijski i pravni stručnjak	Pravni stručnjak	Udruženje novinara

Novinari i urednici dolaze iz dva javna medija (sa dve televizije i iz jednog radija) i iz sedamnaest privatnih medija. Individualni intervjui vođeni su sa pet novinarki, dva eksperta (predstavnikom relevantnog novinarskog udruženja i advokaticom koja postupala u predmetima iz oblasti medijskog prava i zaštite novinara) i sa dva pripadnika relevantnih institucija.

Tabela 2: Onlajn fokus grupe (decembar 2024 – mart 2025)

Grupa učesnika	Broj učesnika	Glavne teme o kojima se raspravljalo
Urednici (5 mejnstrim medija, 4 neprofitna medija)	6 (žena)	Uredničke politike, reakcija institucija na pretnje i bezbednosni rizici sa kojima se suočavaju novinarke
Novinarke (grupa 1)	7	Doživljaji nasilja, diskriminacija, reakcija institucija i mehanizmi podrške
Novinarke (grupa 2)	9	Bezbednosni rizici, onlajn pretnje, uznemiravanje i percepcija bezbednosti

Sve istraživačke aktivnosti sprovedene su u skladu sa strogim etičkim standardima, uz obezbeđivanje informisanog pristanka, poverljivost i anonimnost učesnika tokom celog procesa. Intervjui i rasprave u fokus grupama su snimani samo uz eksplicitni pristanak učesnika, a zatim je urađena transkripcija, anonimizacija i bezbedno su sačuvani. Tamo gde je dat pristanak, ubačeni su i direktni citati. Prikupljeni kvalitativni podaci su tematski analizirani, a nalazi su organizovani u tri osnovne dimenzije: (i) bezbednosni rizici za novinarke; (ii) specifični oblici nasilja i diskriminacije sa kojima se susreću; (iii) uticaj na psihološku dobrobit, profesionalne mogućnosti, izveštavanje i ličnu bezbednost.

Iako je rigorozno sprovedena, ima određenih ograničenja u metodologiji, s obzirom na to da postoji mogućnost da se ne prijavi sve zbog straha učesnika od stigme ili odmazde, da je učešće dobrovoljno, što može uticati na reprezentativnost, a da postoje i teškoće svojstvene otvorenom razgovoru o osetljivim iskustvima nasilja i uznemiravanja. U analizu iz ovog izveštaja uključeni su i podaci iz nedavnih anketa sa novinarima u Srbiji, kao i dodatnih nalaza iz nezavisnog izveštavanja o bezbednosti novinara i slobodi medija.

Bezbednost novinarki i rodno zasnovano nasilje u novinarstvu – međunarodni okvir

Rodno zasnovano nasilje (RZN) i dalje predstavlja izvor ozbiljne zabrinutosti u brojnim profesijama, uključujući i novinarstvo.⁶ Novinarke se suočavaju sa specifičnim i složenim profilom rizika, doživljavajući nasilje i u svojstvu medijskih profesionalaca, a konkretno i zbog svog pola. Uprkos širenju nivoa globalne svesti, rodno zasnovano nasilje nad novinarkama se i dalje u velikoj meri ne prijavljuje, dok se društveni i institucionalni mehanizmi njime ne bave u dovoljnoj meri.

— 3.1 UTICAJ RODNO ZASNOVANOG NASILJA NA NOVINARKE I MEDIJSKE ORGANIZACIJE

Novinarke, uključujući samostalne novinare, *fiksere* i ostale zaposlene u medijima, često se suočavaju sa fizičkim pretnjama, psihološkim zastrašivanjem i digitalnim uznemiravanjem koje je eksplicitno povezano sa njihovim polom. Ovi oblici zlostavljanja imaju snažan uticaj na njihov profesionalni rad i ličnu dobrobit, često stvarajući trajnu traumu i sprečavajući ih da napreduju u karijeri. Faktori interseksionalnosti, kao što su etnička pripadnost, seksualna orijentacija, starost ili status samostalnog novinara, dodatno pogoršavaju ove ranjivosti, ističući potrebu za inkluzivnom i institucionalnom podrškom koja je naročito pravljena za njih.

U svrhu reagovanja na eskalaciju globalnih pretnji, Unesko je 2020. godine⁷ pokrenuo inicijativu *Novinarstvo bez straha ili favorizovanja* koja se naročito odnosi na seksualno uznemiravanje, diskriminaciju i rodno zasnovano nasilje sa kojima se suočavaju novinarke širom sveta. U kasnijim Uneskovim istraživanjima otkriveno je da postoji zabrinjavajuća rasprostranjenost okrivljavanja žrtava među rukovodstvom redakcija kada novinarke prijavljuju onlajn uznemiravanje.⁸ Osim toga, Svetsko udruženje

6 Terminom „nasilje nad ženama” označava se bilo koji čin nasilja zasnovanog na rodu koje dovodi ili može dovesti do fizičke, polne ili psihološke povrede ili patnje žene, uključujući i pretnje takvim delima, prisilu ili svojevorno oduzimanje slobode, bilo u javnom ili privatnom životu (Član 1 Deklaracije o eliminisanju nasilja nad ženama).

7 Videti [ovde](#).

8 Unesko, [Rodno senzitivne bezbednosne politike za redakcije: smernice i spisak obaveznih stavki](#) (Pariz: Unesko, 2021).

novinarskih izdavača naglasilo je da seksualno uznemiravanje i rodno zasnovano nasilje unutar novinskih kuća imaju ozbiljne posledice po organizaciju.⁹ To su, između ostalog, smanjena produktivnost, slab timski rad, smanjeno poverenje među zaposlenima, veća fluktuacija zaposlenih i značajni finansijski troškovi zbog odlaska zaposlenih. Zbog toga se medijske organizacije suočavaju sa značajnim rizicima po reputaciju, što može narušiti poverenje javnosti i kredibilitet. Stoga rešavanje problema rodno zasnovanog nasilja zahteva sveobuhvatan pristup, uključujući delotvorne interne politike, jake mehanizme za prijavljivanje i okvire podrške u smislu interseksionalnosti.

Prema *Izveštaju specijalnog izvestioca o nasilju nad ženama*, njegovim uzrocima i posledicama borbe protiv nasilja nad novinarkama, koji je usvojio Savet UN za ljudska prava 2020. godine,¹⁰ nasilje nad ženama je globalna epidemija koja će pogoditi jednu od tri žene širom sveta tokom njihovog života. Ovakva vrsta široko rasprostranjenog nasilja podstiče kulturu normalizacije i tolerancije, što znači da novinarke i medijske radnice često rade u okruženjima u kojima je sistematsko i strukturno rodno zasnovano nasilje deo njihove svakodnevice. One su izložene različitim oblicima rodno zasnovanog nasilja i zlostavljanja, uključujući silovanje i seksualno uznemiravanje u redakciji i na terenu, kao i drugim oblicima zastrašivanja – pretnje njihovoj porodici.

Novinarke koje izveštavaju sa protesta i nereda suočavaju se sa povećanim rizikom od seksualnog napada, a mnoge doživljavaju da ih pipkaju i uznemiravaju; ipak, samo nekoliko njih prijavilo je takve strašne stvari koje su im se desile. One koji izveštavaju o feminističkim pitanjima takođe su meta usled prirode svog posla, jer često pokrivaju priče koje su pomogle u promeni stavova javnosti i doprinele sve učestalijem odbacivanju rodno zasnovanog nasilja kao tipa kršenja ljudskih prava.

— 3.2 INTERSEKCIONALNOST I SPECIFIČNE VRSTE RANJIVOSTI

Novinarke sa interseksionalnim identitetima i ranjivostima, uključujući samostalne novinarke, fiksere, pripadnice etničkih manjina i druge rase, LGBTQ+ pojedince, mlađe novinare i one koji rade u ruralnim ili marginalizovanim područjima, često se suočavaju sa povećanim bezbednosnim rizicima i diskriminacijom. Ove vrste složenih ranjivosti postaju naročito izražene kada novinari izveštavaju o politički osetljivim temama, kao što su korupcija, kršenje ljudskih prava ili sukobi.

Osim toga, rizik zbog interseksionalnosti postaje još gori zbog redakcijske kulture koju često oblikuje hegemonistička muškost. U takvim okruženjima, uznemiravanje se često izražava kroz pogrdne, seksualne komentare, pokušaje unižavanja profesionalnog kredibiliteta i sistematskog isključivanja iz

9 Videti [ovde](#).

10 Videti [A/HRC/44/52](#)

bitnih zadataka, uredničkog odlučivanja i mogućnosti za napredovanje u karijeri. Kroz ove prakse ne samo da se umanjuje legitimitet profesionalnih doprinosa žena već se njihovo učešće u javnom diskursu aktivno obeshrabruje, čime se narušava medijski pluralizam i demokratsko zastupanje.

— 3.3 MEĐUNARODNI NAPORI U ISKORENJIVANJU RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Konvencija¹¹ o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena eksplicitno definiše rodno zasnovano nasilje kao ono koje obuhvata štetne kulturne, ideološke i političke prakse usmerene na žene koje se bave različitim profesijama, uključujući novinarke, političarke i braniteljke ljudskih prava. Konvencija obavezuje države potpisnice da eliminišu sve oblike diskriminacije žena i zahteva od njih da sprovedu kampanje za podizanje nivoa svesti putem masovnih medija, usmerene na razbijanje rodni stereotipa i prepreka aktivnom učešću žena u javnosti, čime se indirektno podržavaju žene u novinarstvu.

U tom smislu, takođe je važno istaći Opštu preporuku uz Konvenciju br. 35 o rodno zasnovanom nasilju nad ženama¹², kojom se potvrđuje da štetne prakse i zločini protiv braniteljki ljudskih prava, političarki, aktivistkinja ili novinarki predstavljaju oblike rodno zasnovanog nasilja nad ženama koji se formiraju usled takvih kulturnih, ideoloških i političkih faktora.

Još jedan ključni pravni okvir koji se bavi rodno zasnovanim nasiljem je Istanbulska konvencija Saveta Evrope,¹³ usvojena 2011. godine. Iako Konvencija ne pominje eksplicitno novinare, u okviru njenih sveobuhvatnih odredbi u stvarnosti se proširuje zaštita za novinarke kada obavljaju svoju profesiju. Kao najdetaljniji međunarodni ugovor o sprečavanju nasilja nad ženama, ova konvencija nudi širok i inkluzivan pristup, baveći se fizičkim, psihološkim, seksualnim i ekonomskim nasiljem na sveobuhvatan način.

Prilikom praćenja sprovođenja Istanbulske konvencije, Grupa stručnjaka za akciju protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO)¹⁴ izrazila je značajnu zabrinutost zbog onlajn rodno zasnovanog nasilja i olakšavanja digitalnog nasilja. Prema GREVIO preporuci br. 1, digitalno rodno zasnovano nasilje nesrazmerno pogađa novinarke, braniteljke ljudskih prava, političke ličnosti i pojedince koji imaju veliki publicitet, poput uticajnih osoba na društvenim mrežama. Grupa GREVIO eksplicitno prepoznaje ovaj fenomen ne samo kao oblik rodno zasnovanog nasilja već i kao ozbiljno kršenje širih ljudskih prava žena prema međunarodnom pravu.

11 Videti [CEDAW](#)
12 Videti [Opštu preporuku br.35 uz Konvenciju](#)
13 Videti [Istanbulska konvencija](#)
14 Videti [GREVIO](#)

U okviru zajedničkog istraživanja Uneska i ICFJ, dodatno je utvrđeno da postoji sistematsko onlajn nasilje usmereno na novinarke, a skoro tri četvrtine (73%) ispitanica u istraživanju koje su se izjasnile kao žene, prijavile su da su doživele onlajn nasilje na poslu.¹⁵ GREVIO naglašava da onlajn nasilje, iako možda nije još uvek eksplicitno ustanovljeno u krivičnom zakonu, može proizvesti tešku psihološku štetu zbog toga što se ponavlja, funkcioniše po principu dinamike rulje i širenja štetnog sadržaja putem digitalnih platformi veoma brzo.

Osim toga, GREVIO ističe da se treba suočiti sa ukorenjenim strukturama moći kojima dominiraju muškarci u okviru medijskih institucija i poziva na strukturne reforme koje promovišu jednakost, raznolikost i bezbednost novinarki, posebno onih kod kojih postoji ranjivost usled interseksionalnosti.¹⁶

Akcioni plan Ujedinjenih nacija za bezbednost novinara¹⁷ dao je ogroman doprinos globalnim nastojanjima da se države nateraju da uspostave pravne okvire koji štite novinare od pretnji na mreži i van nje, uz naročitu pažnju u pogledu ranjivosti sa kojima se suočavaju novinarke. Primetno je da se u planu zalaže za promenu terminologije, od „nasilja nad novinarkama” ka „rodno zasnovanom nasilju u novinarstvu”, kako bi se tačnije predstavila interseksionalnost i prepoznala različita iskustva pojedinaca u novinarskoj profesiji koji se suočavaju sa složenim rizicima.¹⁸

Dodatno učvršćujući međunarodnu posvećenost, Rezolucija Generalne skupštine UN 72/175 eksplicitno poziva države članice da prepoznaju i proaktivno se izbore sa napadima kojima su novinarke nesrazmerno izložene.¹⁹ Slično tome, u Rezoluciji Saveta za ljudska prava UN (HRC) 33/2 iz 2016. godine²⁰ jednoglasno su osuđeni ciljani napadi na novinarke, eksplicitna i seksualna i rodno zasnovana diskriminacija, nasilje, zastrašivanje i uznemiravanje koje se dešava i u digitalnom i u fizičkom okruženju.²¹ Pored toga, Deklaracija o braniteljima ljudskih prava²² obavezuje države da preduzmu sve neophodne mere kako bi zaštitile pojedince, uključujući novinare, od nasilja, pretnji, odmazde i diskriminacije koja proizlazi iz njihovog legitimnog rada u odbrani ljudskih prava.

— 3.4 OKVIR EVROPSKE UNIJE ZA ZAŠTITU NOVINARKI

Evropska unija je uspostavila snažne političke i pravne okvire osmišljene sa ciljem da povećaju bezbednost i osnaže žene koje rade u novinarstvu i širom medijskog sektora. Preporuka Evropske komisije (EU) 2021/1534 o garantovanju zaštite,

15 Jordaan, L. (9. oktobar 2023). [Globalne smernice za praćenje onlajn nasilja nad novinarkama](#). WAN-IFRA.

16 GREVIO. [Opšta preporuka br. 1 o digitalnoj dimenziji nasilja nad ženama](#), str. 24, 2021.

17 Videti [ovde](#).

18 Unesko (2022). [Rezultati regionalnih i tematskih konsultacija](#).

19 Okončanje nekažnjivosti – Article 19 (2019). [Postupanje po standardima UN o bezbednosti novinara](#).

20 Videti [ovde](#).

21 Savet za ljudska prava (2020). [Borba protiv nasilja nad novinarkama](#) – Izveštaj specijalnog izvestioca o nasilju nad ženama, njegovim uzrocima i posledicama.

22 Videti [ovde](#).

bezbednosti i jačanju položaja novinara i medijskih stručnjaka²³ eksplicitno priznaje ključnu ulogu koju igraju civilno društvo i novinske agencije u borbi protiv uznemiravanja, pretnji, diskriminacije i podsticanja mržnje, kako na mreži tako i van nje, posebno onih usmerenih na novinarke, manjinske grupe i one koji izveštavaju o pitanjima ravnopravnosti.

Osim toga, Direktiva EU 2024/1385 o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici²⁴ predstavlja ključni zakonski napredak u obezbeđivanju sveobuhvatne zaštite žena i devojčica, uključujući posebne odredbe koje se bave nasiljem u digitalnom prostoru. Ova direktiva nameće jasnu obavezu državama članicama EU da usvoje i sprovede politike koje štite novinarke od uznemiravanja i zlostavljanja, kako na mreži tako i van nje, čime se poboljšava njihova bezbednost u profesionalnom okruženju. Dopunjujući ove instrumente, u okviru Akcionog plana EU za rodnu ravnopravnost (GAP III, 2021–2025)²⁵ unapređuje se rodna ravnopravnost i osnaživanje žena kroz pristup koji je izričito intersekcionalan i usmeren na transformisanje rodnog aspekta. Svi ovi okviri EU zajedno naglašavaju potrebu za proaktivnim institucionalnim i političkim odgovorima. Uprkos jakim međunarodnim standardima i kontinuiranom zalaganju, rodno zasnovano nasilje u novinarstvu i dalje ostaje u velikoj meri neprijavljeno. To se uglavnom dešava zbog stalne kulturne stigme, straha od profesionalnih posledica i neadekvatnih institucionalnih odgovora. Razbijanje ove „kulture tišine” zahteva strukturne reforme, pristupačne i transparentne mehanizme prijavljivanja, efikasno sprovođenje zaštite i društvene i organizacione promene u širem smislu.

23 [Preporuka Komisije \(EU\) 2021/1534](#) od 16. septembra 2021. godine o garantovanju zaštite, bezbednosti i osnaživanja novinara i drugih medijskih stručnjaka u Evropskoj uniji.

24 Videti [Direktivu \(EU\) 2024/1385 Evropskog parlamenta i Saveta od 14. maja 2024. o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici](#) <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1385/oj/eng>.

25 Videti [ovde](#).

IV

Nacionalni okvir

Pozitivnim propisima Republike Srbije ne reguliše se konkretno bezbednost i zaštita novinarki. Postojećim pravnim okvirom – osnovnim postulatima Ustava Republike Srbije i zakonima kojima se bliže uređuju pitanja sprečavanja nasilja nad ženama, zaštita od diskriminacije i rodna ravnopravnost – obezbeđuje se sveobuhvatna pravna zaštita žena, u koje spadaju i novinarki.

— 4.1

USTAV REPUBLIKE SRBIJE²⁶

Ustavom Republike Srbije jemči se ravnopravnost žena i muškaraca i razvija politika jednakih mogućnosti.²⁷ Zaštita prava žena (kao i prava muškaraca) obezbeđuje se kroz odredbe koje se odnose na zabranu diskriminacije, slobodu izražavanja, bezbednost i pravo na pravnu zaštitu.

Jedno od ključnih ustavnih načela jeste zabrana diskriminacije.²⁸ Tim se načelom garantuje jednakost svih građana pred zakonom i zabranjuje svaka vrsta diskriminacije, uključujući i polnu diskriminaciju. Ustavom se takođe garantuje sloboda mišljenja i izražavanja,²⁹ kao i sloboda medija i zabrana cenzure,³⁰ koji su od ključnog značaja za zaštitu prava novinarki.

Osim navedenog, Ustavom je zaštićeno i pravo na ličnu bezbednost i zaštitu od nasilja, čime se obezbeđuje nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta svake osobe.³¹

— 4.2

KRIVIČNI ZAKONIK³²

Krivičnim zakonikom poslovi javnog informisanja svrstani su u poslove od javnog značaja, imajući u vidu da je licima koja taj posao obavljaju

26 „Sl. glasnik RS”, br. 98/2006 i 115/2021

27 Član 15 Ustava RS

28 Član 21. Ustava RS

29 Član 46. Ustava RS

30 Član 50. Ustava RS

31 Član 25. Ustava RS

32 „Sl. glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 i 94/2024

bezbednosni rizik uvećan. Iako Krivičnim zakonikom prava novinarki nisu posebno zaštićena, zakonodavac je propisao tri krivična dela kojima se eksplicitno štite lica koja obavljaju poslove od značaja za javno informisanje a u vezi s poslom koji obavljaju. Reč je o težim oblicima krivičnih dela Ugrožavanje sigurnosti,³³ Teška telesna povreda³⁴ i Teško ubistvo.³⁵

Osim navedenih krivičnih dela, Krivičnim zakonikom propisuju se i dva krivična dela kojima su posebno izložene žene. Reč je o krivičnom delu Proganjanje³⁶ (uporno praćenje odnosno pokušaji uspostavljanja kontakta sa osobom protiv njene volje) i o krivičnom delu Polno uznemiravanje³⁷ (svako verbalno, neverbalno odnosno fizičko ponašanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva osobe u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje). Odredbe oba krivična dela primenjuju se i onda kad su dela učinjena uz pomoć digitalnih alatki u onlajn prostoru. Za ta dela ne postoji kvalifikatorna odrednica ukoliko se čine prema novinarima.

Ukoliko je uzrok izvršenja krivičnog dela mržnja motivisana pripadnošću određenoj rasi, veroispovesti, nacionalnosti, etnosu, ali i nečijim rodnim identitetom i seksualnom orijentacijom, ta mržnja će, prilikom odmeravanja kazne, biti tretirana kao otežavajuća okolnost (osim ukoliko nije propisana kao obeležje krivičnog dela).³⁸

Na osnovu Sporazuma o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednosti novinara,³⁹ krajem 2016. godine osnovana je Stalna radna grupa za bezbednost novinara. Sporazum je potpisan između [Republičkog javnog tužilaštva \(RJT\)](#), [Ministarstva unutrašnjih poslova \(MUP\)](#), [Udruženja novinara Srbije \(UNS\)](#), [Nezavisnog udruženja novinara Srbije \(NUNS\)](#), [Nezavisnog društva novinara Vojvodine \(NDNV\)](#), [Asocijacije nezavisnih elektronskih medija \(ANEM\)](#), [Asocijacije medija \(AM\)](#) i [Asocijacije onlajn medija \(AOM\)](#). Cilj sporazuma jeste da se formira sistem mera koje će obezbediti efikasniju krivičnopravnu zaštitu novinara i novinarki. Članove Stalne radne grupe čine ovlašćeni predstavnici potpisnika Sporazuma.

Stalna radna grupa za bezbednost novinara sačinila je širok spisak krivičnih dela koja (uz tri krivična dela kojima se eksplicitno štite lica koja obavljaju poslove od značaja za javno informisanje a u vezi s poslom koji obavljaju: Ugrožavanje sigurnosti, Teška telesna povreda i Teško ubistvo) iziskuju hitno postupanje policije i tužilaštva onda kada su učinjena prema novinarima i medijskim radnicima.⁴⁰ Neka od tih krivičnih dela jesu: Laka telesna povreda, Prinuda, Proganjanje, kao i sledeća krivična dela i to samo ukoliko su ih izvršila službena lica tokom vršenja službene dužnosti: Narušavanje nepovredivosti stana, Povreda tajnosti pisma i drugih pošiljki, Neovlašćeno

33 Član 138 stav 3 KZ-a

34 Član 121 stav 6 KZ-a

35 Član 114 stav 1 tačka 8 KZ-a

36 Član 138 a KZ-a

37 Član 182 a KZ-a

38 Član 54a KZ-a.

39 <https://bezbedni-novinari.mpanel.app/storage/files/documents/sporazum-o-saradnji-i-bezbednosti-novinarara.pdf>

40 Republičko javno tužilaštvo, [Opšte obavezno uputstvo O br 10/20, doneto 24. 12. 2020. godine.](#)

prisluškivanje i snimanje, Neovlašćeno fotografisanje, Neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka, Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka.⁴¹

— 4.3

ZAKON O JAVNOM INFORMISANJU I MEDIJIMA⁴²

Zakonom o javnom informisanju i medijima garantuje se sloboda informisanja, koja obezbeđuje slobodno obavljanje novinarske profesije, bez cenzure ili političkog uticaja. Zakonom se izričito zabranjuje svaki vid neposredne i posredne diskriminacije urednika medija, novinara i drugih lica u oblasti javnog informisanja, naročito u odnosu na njihovu političku opredeljenost i uverenje ili drugo lično svojstvo, kao što se zabranjuje i svaki fizički napad na urednika, novinara i druga lica koja učestvuju u prikupljanju i objavljivanju informacija putem medija.⁴³

Takođe, ZJIM predviđa da sloboda javnog informisanja ne sme biti povređena zloupotrebom službenog položaja i javnih ovlašćenja, svojinskih i drugih prava, kao ni uticajem i kontrolom nad sredstvima za štampanje i distribuciju novina ili mrežama elektronskih komunikacija koje se koriste za distribuciju medijskih sadržaja odnosno platformama posredstvom kojih se vrši distribucija medijskih sadržaja.⁴⁴

Zakonom o javnom informisanju i medijima propisano je da se Registru medija,⁴⁵ između ostalog, podnosi dokument kojim se predviđaju interne mere i procedure za postizanje rodne ravnopravnosti, kao i dokument kojim se propisuju mere i procedure za obezbeđivanje sigurnog radnog okruženja za novinare i medijske radnike.⁴⁶

— 4.4

ZAKON O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI⁴⁷

Zakonom o rodnoj ravnopravnosti obezbeđuju se jednake mogućnosti za učešće i ravnopravan položaj žena i muškaraca. Tim se zakonom uređuju mere koje utiču na suzbijanje i sprečavanje svih oblika rodno zasnovanog nasilja, kao i obaveze organa javne vlasti, poslodavaca i drugih socijalnih partnera da integrišu rodnu perspektivu u oblasti u kojoj deluju.⁴⁸

Tim se zakonom obavezuje svako lice, organ javne vlasti, poslodavac, udruženje i ustanova da prijavi svaki vid nasilja zasnovan na polu odnosno rodu, kao i nasilje prema ženama

41 [„Vodič za bezbednost i zaštitu novinara”](#), Kruna Savović, Tara Petrović, Vukašin Obradović, Građanske inicijative, 2021. godina.

42 „Sl. glasnik RS”, br. 92/2023

43 Član 4 ZJIM

44 Isto.

45 Registar medija vodi Agencija za privredne registre. Svrha Registra jeste da javnosti obezbedi podatke o medijima i proizvođačima medijskih sadržaja.

46 Član 47 ZJIM

47 „Sl. glasnik RS”, br. 52/2021”

48 Član 1 ZRR

u privatnoj i u javnoj sferi. Organi javne vlasti dužni su tako da bez odlaganja prijave nadležnoj policijskoj upravi ili javnom tužilaštvu svako nasilje za koje saznaju tokom vršenja poslova iz svoje nadležnosti odnosno tokom obavljanja svoje delatnosti.⁴⁹

Žrtva nasilja ima pravo na to da joj bude pružena psihosocijalna pomoć i socijalna i zdravstvena zaštita, kao i besplatna pravna pomoć u skladu sa zakonom kojim se besplatna pravna pomoć uređuje.⁵⁰

Državne institucije u Republici Srbiji pružaju besplatnu pravnu pomoć ženama koje su izložene rodno zasnovanim pretnjama, uznemiravanju ili nasilju. Obim i dostupnost pomoći zavise od vrste nasilja i materijalnog stanja žrtve, što može predstavljati problem.

Prema [Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći](#), žrtve nasilja u porodici imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć bez obzira na njihov materijalni status. Međutim, za žrtve drugih oblika rodno zasnovanog nasilja – poput seksualnog uznemiravanja, proganjanja ili ekonomskog nasilja – pravo na besplatnu pravnu pomoć ne ostvaruje se automatski. Da bi ostvarile pravo na besplatnu pravnu pomoć žrtve moraju da ispune uslove kad je reč o materijalnom stanju. To može predstavljati prepreku ženama koje nisu slabog imovinskog stanja, ali ipak nemaju dovoljno sredstava za plaćanje pravnih usluga.

Socijalni i ekonomski položaj novinara i novinarki nije povoljan. Njihova radna prava često nisu zagarantovana. Ugovori po kojima rade ne nude im sigurnost (nisu zaključeni za stalno, već su novinari često angažovani van radnog odnosa, na privremenim i povremenim poslovima, po ugovoru o delu). Kad je reč o visini zarade, istraživanja su pokazala da je u 41.4% slučajeva zarada novinara bila niža od proseka za Republiku Srbiju.⁵¹

Zahvaljujući metodologiji koja se primenjuje, a koja se oslanja na informacije o zvaničnim primanjima, krug besplatne pravne pomoći smanjuje se i jedan broj novinarki ostaje bez mogućnosti da to pravo ostvari.

Osim navedenog, institucije relevantne za pitanja nasilja nad ženama nisu uspostavile redovne službe za pružanje informacija o merama bezbednosti i pravnoj podršci novinarkama, kao što i dalje nemaju posebno nadležna lica koja bi sa ugroženim novinarkama komunicirala.⁵²

49 Član 53 ZRR

50 Član 54 ZRR

51 Istraživanje „Srbija: Indikatori za nivo slobode medija i Indeks bezbednosti novinara 2023. godine“, autori Marija Babić i Rade Đurić, NUNS, 2024; „Anketa Žene u medijima, 2023“, Peaceful Change Initiative, 2023. godine.

52 „Indikatori za nivo slobode medija i Indeks bezbednosti novinara 2023. godine“, autori: Marija Babić i Rade Đurić.

— 4.5

ZAKON O ZABRANI DISKRIMINACIJE⁵³

Tim zakonom uređuju se opšta zabrana diskriminacije, oblici i slučajevi diskriminacije, kao i postupci zaštite od diskriminacije.⁵⁴ Zakonom se zabranjuju uznemiravanje, ponižavajuće postupanje i polno i rodno uznemiravanje, koji za cilj imaju (ili predstavljaju) povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu njihovog ličnog svojstva, naročito ukoliko se time stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće i uvredljivo okruženje.

Polnim uznemiravanjem smatra se svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje, koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica ili njegovog ličnog integriteta, a koje izaziva strah ili stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.⁵⁵

Zakonom je ustanovljena institucija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, koji je samostalan, nezavisan i specijalizovan državni organ. Osnovni zadaci Poverenika za zaštitu ravnopravnosti jesu: sprečavanje svih vidova i oblika diskriminacije, zaštita ravnopravnosti fizičkih i pravnih lica u svim oblastima društvenih odnosa, nadzor nad primenom propisa o zabrani diskriminacije, kao i unapređivanje ostvarivanja i zaštite ravnopravnosti.⁵⁶

ZAKON O RADU⁵⁷

Zakonom o radu – za isti rad ili rad iste vrednosti koji ostvaruje kod poslodavca – svakom zaposlenom garantuje se jednaka zarada, kao što se garantuju i jednaki uslovi rada i mogućnosti za profesionalni razvoj i napredovanje, pri čemu se zabranjuje svaki vid diskriminacije na osnovu pola.⁵⁸

— 4.6

STRATEŠKI KONCEPT

NACIONALNA STRATEGIJA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST ZA PERIOD OD 2021. DO 2030. GODINE

Nacionalnom strategijom za rodnu ravnopravnost planirano je ostvarivanje sledećih ciljeva: unapređenje ekonomskog položaja žena tako što će se povećati njihova zaposlenost; smanjenje rodno zasnovanog jaza kada je reč o platama i penzijama, kao i promocija ženskog preduzetništva; smanjenje rodno zasnovanog nasilja, što se postiže jačanjem institucionalnih

53 „Sl. glasnik RS, br. 22/2009 i 52/2021

54 Član 12 ZZD-a

55 Isto.

56 Član 1 ZZD-a

57 „Sl. glasnik RS”, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – odluka US, 113/2017 i 95/2018 – autentično tumačenje

58 Član 104 i član 18 i član 20 ZOR-a

mehanizama zaštite, promocijom rodne ravnopravnosti u obrazovanju i kulturi i eliminacijom rodni stereotipa iz obrazovnog sistema i medija, te promocijom kulture rodne ravnopravnosti; jačanje institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost, što znači unapređenje kapaciteta institucija da sprovode politiku rodne ravnopravnosti i prate njene efekte.

STRATEGIJA PREVENCIJE I ZAŠTITE OD DISKRIMINACIJE ZA PERIOD OD 2022. DO 2030. GODINE

Opšti cilj Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije jeste da se pripadnicima grupa koje su u riziku od diskriminacije obezbede uslovi da na ravnopravnoj osnovi sa drugima uživaju sva ljudska prava i slobode. Posebni ciljevi obuhvataju: unapređenje normativnog okvira i politika za prevenciju i zaštitu od diskriminacije; jačanje kapaciteta institucija i organizacija civilnog društva za sprovođenje mera protiv diskriminacije; povećanje svesti javnosti o značaju ravnopravnosti i nediskriminacije i poboljšanje položaja i smanjenje diskriminacije prema osetljivim društvenim grupama.

KONVENCIJA SAVETA EVROPE O SPREČAVANJU I BORBI PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U PORODICI

Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) Republika Srbija ratifikovala je u oktobru 2013. godine donošenjem [Zakona o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici](#). Konvencija je počela da se primenjuje 1. avgusta 2014. godine.

Od ratifikacije Istanbulske konvencije sprovedene su određene reforme u oblasti prevencije nasilja nad ženama, u čemu je ključnu ulogu imalo donošenje [Zakona o sprečavanju nasilja u porodici](#) 2016. godine i Zakona o rodnoj ravnopravnosti 2021. godine.

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici propisuje hitnu, efikasnu i koordinisanu zaštitu žrtava porodičnog nasilja preduzimanjem hitnih mera zaštite, a to su: privremeno udaljavanje nasilnika iz stana i zabrana prilaska žrtvi, obavezna procena rizika koja uključuje procenu mogućnosti ponavljanja nasilja i preduzimanje mera zaštite, koordinacija institucija koja podrazumeva saradnju policije, tužilaštva, sudova i centara za socijalni rad, kao i prevencija i podrška žrtvama u vidu psihosocijalne podrške i besplatne pravne pomoći.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti promoviše jednakost polova u svim sferama društva i zabranjuje diskriminaciju na osnovu pola i rodnog identiteta. Ključni ciljevi zakona jesu: obezbeđivanje ravnopravnosti kada je reč o obrazovanju, zapošljavanju, političkom i javnom životu, zabrana svakog oblika rodne diskriminacije i sankcionisanje prekršilaca, kao i zaštita od rodno zasnovanog nasilja, a ona uključuje preventivne mere i podršku žrtvama.

Kako bi se zakonodavstvo Republike Srbije uskladilo sa Istanbulskom konvencijom i međunarodnim standardima, izvršene su i izmene i dopune Krivičnog zakonika. Inkriminisana su određena dela koja se odnose na rodno zasnovano nasilje, a ta dela su: Proganjanje,⁵⁹ Polno uznemiravanje,⁶⁰ Prinudno zaključenje braka⁶¹ i Sakaćenje ženskog polnog organa.⁶²

Iako je na snazi zvanično više od jedne decenije, organizacije civilnog društva izražavaju zabrinutost u vezi sa načinom sprovođenja Istanbulske konvencije i ističu da, iako su određeni propisi usklađeni, strateški dokumenti doneseni i pojedinačni slučajevi rešeni, nije došlo do suštinske integracije Konvencije u pravni i institucionalni okvir, što znači da u praksi izostaje njena dosledna i efikasna primena.

59 Član 138 a) KZ-a

60 Član 182 a) KZ-a

61 Član 187 a) KZ-a

62 Član 121 a) KZ-a

Analiza podataka

Analiza podataka podeljena je na dva dela. Prvi deo podrazumeva analizu statističkih, a drugi deo analizu kvalitativnih podataka.

Statistički podaci obrađuju broj slučajeva koje su novinari i novinarke prijavili SafeJournalists mreži, u periodu od 2021. do 2024. godine. Podaci su diferencirani u odnosu na pol (žene, muškarci, medijska redakcija/grupa novinara) i vrstu nasilja (pretnje smrću, druge pretnje, stvarni napadi, napadi na medijske kuće).

Teme o kojima se govorilo jesu sledeće: bezbednost novinarki i rizici koji im prete, nasilje koje se nad njima vrši i rodno zasnovana diskriminacija kojoj su izložene, mehanizmi neophodni za zaštitu njihove bezbednosti, njihovih potreba i podrške koju im treba pružiti.

— 5.1 STATISTIČKI PODACI

Broj slučajeva koji su zabeleženi u periodu od 2021. do 2024. godine u SafeJournalists bazi:

Vrsta napada	Pol	2021	2022	2023	2024	Ukupno
Pretnje i uznemiravanja	Muškarci	2	4	3	9	18
	Žene	6	3	1	7	17
	Medijska redakcija/grupa novinara	1	2	0	5	8
Pretnje kojima se ugrožavaju život i fizička sigurnost	Muškarci	18	9	19	30	76
	Žene	6	3	7	18	34
	Medijska redakcija/grupa novinara	28	15	9	36	88
Fizički napadi	Muškarci	6	5	9	11	31
	Žene	0	5	2	8	15
	Medijska redakcija/grupa novinara	0	6	6	7	19
Ukupan broj prijava po godini	Muškarci	26	18	31	50	125
	Žene	12	11	11	33	67
	Medijska redakcija/grupa novinara	29	23	15	48	115

Prema SJN bazi podataka, broj svih vrsta napada na novinarke očigledno raste do 2024. godine, kad je ukupan broj zabeleženih napada u odnosu na 2023. godinu utrostručen.

Prema evidenciji Vrhovnog javnog tužilaštva, tokom prvih devet meseci 2024. godine formirana su 44 predmeta u vezi sa pretnjama i napadima na 39 novinara i novinarki. Novinara je bilo 17 (44,59%), a novinarki 22 (56,41%), što je prvi put (od 2016. godine) da procenat žena koje su bile izložene pretnjama i napadima prelazi 50%. Pretnjama putem interneta naročito su ugrožene novinarke (70% od ukupnog broja slučajeva).⁶³

Trend u kome su žene izloženi pretnjama nastavlja se do kraja 2024. godine. Na osnovu podnetih krivičnih prijava, tokom te godine formirana su 62 predmeta u kojima je oštećeno 65 lica: 49 lica obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, 22 su muškog (44,9%), a 27 ženskog pola (55,1%). Pretnjama putem interneta bile su ugoženi novinarke (67,86% od ukupnog broja slučajeva).⁶⁴

Nekoliko je razloga koji mogu uticati na uvećanje broja slučajeva u kojima su žrtve pretnji i nasilja novinarke. Ti razlozi jesu politička situacija koja se usložnjava porastom broja protesta, veća aktivnost žena u novinarskoj profesiji, kao i prisutni antirodni narativ.⁶⁵

Kad je reč o načinu na koji se novinarkama preti, seksualno uznemiravanje svakako predstavlja jedan od tih načina. Kao primer se mogu navesti pretnje seksualne sadržine koje je jedna novinarka dobila putem društvene mreže X (Twitter). Lice koje joj je pretilo brzo je lišeno slobode i priznalo izvršenje dela. Izrečena mu je osuđujuća presuda zbog izvršenja krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti. Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od godinu dana, uz odluku da ista bude izvršena u prostorijama u kojima stanuje, uz primenu elektronskog nadzora. Takođe, izrečena mu je mera zabrane približavanja na udaljenosti manjoj od 200 m kako novinarki, tako i njenom mestu stanovanja. U isto vreme zabranjena mu je svaka komunikacija sa novinarkom.

Na mreži Telegram detektovane su grupe u kojima su novinarke izložene porukama sa seksualnim konotacijama. Posebno tužilaštvo za visokotehnološki kriminal nije pokazalo adekvatno razumevanje za takvu vrstu uznemiravanja zato što u njemu neretko ne prepoznaju elemente dela za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, odnosno ne prepoznaju krivično delo kao takvo.

63 [Monitoring medijske scene u Srbiji za mesec oktobar 2024. godine](#)

64 [VJT statistika napada na novinare od 2016. do kraja marta 2025. godine](#), statistika je objavljena 10. 4. 2025. godine na sajtu Bezbedni novinari.

65 **Reporting Diversity Network**, mreža koja prati govor mržnje prisutan u medijima u zemljama Zapadnog Balkana, u izveštaju koji se odnosi na Srbiju, za period od 1. maja 2022. do 31. decembra 2023. godine, evidentirala je da je stanje nepromenjeno u odnosu na prethodni period, što znači da je govor mržnje u Srbiji dominantno zasnovan na rodu (24,8%). Izveštaj je dostupan putem linka: <https://www.reportingdiversity.org/resources/monitoring-report-on-hate-speech-in-serbia-2/>

— 5.2 KVALITATIVNI PODACI

5.2.1 BEZBEDNOST I RIZICI

Kada je reč o bezbednosti, novinarka je vide kao isključenje osećaja ugroženosti (fizičke i mentalne). To znači da se na posao dolazi sa osećanjem slobode odnosno bez osećanja straha i nelagodnosti; da se u kući, na poslu i na nekom trećem mestu ne oseća ugroženo zbog posla kojim se bavi, kao i da ne oseća strah od toga da bi se u njen životni prostor moglo pristupiti bez njene dozvole. Tokom obavljanja novinarskog posla, novinarka ne bi trebalo da bude opterećena posledicama koje bi zbog svog posla mogla da trpi (istraživačke novinarka posebno ukazuju na SLAPP tužbe kao izvor pritiska), ne bi trebalo da brine o tome da li su po njenu bezbednost i bezbednost njene porodice opasne teme kojima se bavi (bezbednost isključuje cenzuru i autocenzuru), kao što ne bi trebalo da bude opterećena problemom materijalne sigurnosti (bezbednost uključuje i materijalnu sigurnost obezbeđenu poslom koji obavlja).

Faktori koji utiču na bezbednost jesu: odnos kolega prema novinarki (očekuje se solidarnost); odnos urednika prema njoj (očekuje se podrška i odnos koji isključuje diskriminaciju); odnos medijske kuće prema njoj (očekuje se zauzimanje povodom posla koji novinarka obavlja); odnos nadležnih državnih organa (očekuje se da organi vlasti ne komentarišu, naročito ne pretećim tonom, posao koji novinarka obavlja, kao što se očekuju bezbedna atmosfera za rad i hitre reakcije ukoliko do ugrožavanja bezbednosti dođe. Kada je reč o novinarkama koje rade u nezavisnim medijima, vladajuće strukture neguju posebno problematičan odnos prema njima, a taj odnos njihovu bezbednost naročito ugrožava).

Ispitanice ukazuju na to da je u Srbiji danas, u prilikama u kojima živimo, teško do kraja osvestiti sve rizike koje novinarska profesija sa sobom nosi. Novinarka koja radi u mediju koji se bavi pitanjima u vezi s medijima ukazala je na to da novinarke te redakcije, zbog prirode posla, imaju dobar pregled rizika kojim su novinarke izložene. Dobro je poznato koje teme izazivaju najviše komentara i najoštrije komentare (iskustvo novinarkama daje uvid, ali ih ne vodi u autocenzuru, spremne su da podnesu rizik kog su svesne).

Bezbednost je naročito ugrožena novinarkama angažovanim u medijima koji se neretko kritički odnose prema vlasti.

Bezbednost novinarki može biti ugrožena zbog kuće u kojoj radi (reč je o medijima koji su kontinuirano satanizovani od strane javnih funkcionera i prorežimskih medija). Jedna ispitanica je napomenula da to što se neka kuća smatra bliskom vlasti, ne znači da su novinarke u njoj zaposlene pod manjim bezbednosnim rizikom. Njima sloboda izražavanja i pravo na rad znaju biti ugroženi upravo unutar kuće u kojoj rade, što znači da novinarke na radnom mestu mogu trpeti i cenzuru i mobing.

Novinarke angažovane u medijima koji nisu bliski vlasti znaju koje su teme rizične po njihovu bezbednost. Naročito opasna tema jeste organizovani kriminal. Ukoliko je kriminal povezan sa državom, novinarka koja se tom temom bavi biva optužena za to da radi protiv svoje zemlje. Svest o riziku (bilo da je imaju odmah ili da do nje dođu docnije) načelno ne vodi novinarke autocenzuri. Svakako, one se trude da izbegnu suviše rizike.

Izveštavanje sa terena posebno je izazovno. U trenutku se mora doneti odluka o reakciji na reči sagovornika, što znači da se nema dovoljno vremena za procenu rizika. Novinarke kao primer navode da su na terenu odlučile da, iz bezbednosnih razloga, uklone obeležje kuće u kojoj rade.

Istraživačke novinarke nekad nisu do kraja svesne rizika kom su izložene ili taj rizik svesno ignorišu zato što žele da se dokažu i na taj način razobliče važeće stereotipe.

Ženski novinarski kolektivi donose benefite kada je reč o osećaju bezbednosti novinarke zbog međusobnog razumevanja i solidarnosti. S druge strane, baš zato što su novinarski kolektivi pretežno ženski, često nije moguće otkloniti bezbednosni rizik zasnovan na polu, što ne znači da ne treba raditi na tome da on bude sveden na najmanju moguću meru.

Neki urednici i urednice, naročito u manjim redakcijama, spremni su na samožrtvovanje koje se ogleda u tome da su radi da bezbednosni rizik preuzmu na sebe i na taj način zaštite svoje kolegice. Jedna ispitanica-urednica konstatuje da novinarke nemaju običaj da traže izuzeće zbog toga što su uplašene za svoju bezbednost.

Ekspert iz relevantnog novinarskog udruženja rizik po bezbednost novinarki vidi u medijskim kampanjama koje se protiv njih vode kroz tabloide i putem društvenih mreža. Te kampanje (čije su žrtve pre novinarke nego novinari) obično inicira maliciozna izjava nekog političara. Kampanje se u nekim slučajevima završavaju nasiljem.

Ispitanik iz institucije relevantne za zaštitu bezbednosti novinara ukazuje na to da se pretnje upućuju i novinarkama i novinarima, s tim što se preti različitim krivičnim delima (muškarcima najčešće delima protiv života i tela, ženama delima protiv polne slobode). Kad je bezbednost novinarke i novinara u pitanju, ispitanik kao glavni faktor rizika vidi način na koji se taj medij sagledava u javnosti.

5.2.2 OBLICI NASILJA

Oblici nasilja kojima su novinarke naročito izložene jesu psihičko nasilje i nasilje putem tehnologije. Takođe je prisutno fizičko i seksualno nasilje, ali ne u toj meri. Posledice dugoročnog nasilja mogu dovesti, primećuje jedna ispitanica, do toga da novinarka gubi i izgubi volju za izveštavanjem. Druga novinarka ukazuje na kontinuiranu nervozu, upadanje u fazu preispitivanja. Neke novinarke se sa tim nose bolje, dok se kod drugih odražava na zdravlje i privatni život.

Ispitanice ukazuju na specifičnost klime koja vlada u društvu. Novinarke i novinari određenih medijskih kuća koje kritički izveštavaju o vlasti u Republici Srbiji targetirani su kao „strani plaćenici“ (lica koja su spremna da za finansijsku naknadu narušavaju temelje društva). Baš zbog tih optužbi, novinari i novinarke tih kuća neretko su izloženi pretnjama i napadima.

Kad je reč o razlici između napada koji se dešavaju u fizičkom i u onlajn svetu, stav novinarki nije isti. Jedan broj njih veći problem vidi u napadima koji se dešavaju u virtuelnom svetu. Ono što pretnje iz tog sveta čini opasnijim jeste to što se ne zna ko iza njih stoji (uglavnom su upućene sa anonimnih profila), a zna se da se takve pretnje teže procesuiraju. Veću težinu u pretnjama u fizičkom svetu prijavljuju novinarke koje osećaju strah od toga da bi pretnje mogle prerasti u nasilje (ispitanica kaže da se neke onlajn pretnje mogu „zadržati za sebe“). Jedna ispitanica prijavljuje da joj blizina kamere daje sigurnost (manje je verovatno da će je neko napasti kad postoji mogućnost da napad bude snimljen).

Pre nego što o njima počne da se izveštava, odnosno pre nego što tekst (prilog) bude objavljen, oni o kojima ima najviše razloga da se izveštava pokušavaju da zastraše novinarke. Pretnje i napade obično vrše ljudi iz okruženja onih o kojima se izveštava. U nekim slučajevima, novinarke (kao i novinare) prate pripadnici državnih službi. Pretnje su često naručene (tzv. botovanje). Zapažaju se i one samoinicijativne, mada su pretnje gotovo uvek podstaknute interesom lica o kom se izveštava. Osim fizičkog, događa se i psihičko zlostavljanje i o njemu se retko govori.

Novinarkama najčešće prete muškarci, dok im žene češće upućuju uvrede (isto važi za fizički i onlajn svet). Na terenu se nekada zloupotrebljava njihova fizička „inferiornost“, te tako tokom izvršenja zadatka, čak i od strane svojih kolega, znaju biti fizički odgurnute. Jedna ispitanica primećuje da kada na teren ide sa snimateljem, u daleko najvećem broju slučajeva pretnje su upućene njoj, a ne njemu. Novinarima se najčešće preti ubistvom i batinama, dok se novinarkama preti silovanjem.

Ispitanice ne prijavljuju da nasilje i rodna diskriminacija utiču na njihovu produktivnost (to objašnjavaju snagom inata koji daje podsticaj). Međutim, neretko nakon pojačane produktivnosti koju stimulišu osećaj da se radi „prava stvar“, dobra recepcija, osvojene nagrade... kod novinarki nastupa stanje „pucanja“ (osećanje istrošenosti koje može proći, ali može dovesti i do promene posla).

5.2.3 POLNA I RODNA DISKRIMINACIJA

Novinarke bivaju diskriminisane na osnovu izgleda, godina, bračnog statusa, na osnovu toga da li imaju ili nemaju decu. Na neke novinarke taj pritisak nema uticaj, međutim, nisu sve jednako imunizovane.

Seksizam usmeren prema novinarkama dolazi sa različitih strana. Seksističke izjave nekada su upućene od strane kolega, nekada od strane sagovornika ili izvora. Novinarka

biva pitana za bračni status, mora da se brani od procene sagovornika da mu se udvara, da istrpi navodno ljubazne komentare „reći ću tebi jer si mnogo slatka“, da se nosi sa zagrljajima, tepanjima, poljupcima u glavu, infantilizacijom, komentarima da „ne razume“ zbog toga što je žena. Do gubitka sagovornika nekada može doći zbog toga što novinarka nije bila „dovoljno fina“ ili zbog toga što je „odbila piće“. Sa druge strane, njena ljubaznost u nekim slučajevima se tumači kao poziv sa „zadnjom namerom“. Novinarka se nekada suočava sa zloupotrebom svojih ličnih podataka od strane lica (u funkciji izvora) koje je do tih podataka došlo službenim putem, a sve sa ciljem da sa njom ostvari kontakt kao sa ženom.

Kao primer manipulacije ispitanica navodi pojavu da pripadnici državnih struktura šalju određena lica da se novinarkama udvaraju i na taj ih način kompromituju. Nekada je predmet interesovanja vrsta posla koji obavlja novinarkin partner/suprug. Zaključuje se da se prema novinarki gaji veći obzir ukoliko je zanimanje njenog muža „moćnije“.

Verbalni napadi na novinarke rodno su profilisani. Komentari koji se ostavljaju na društvenim mrežama izrazito su seksistički. Novinarkama se neretko komentariše fizički izgled (to da li se ugojila ili smršala, da li je primereno da se nađe na TV ekranu, da li je trebalo da obuče to što je obukla...). Novinarke ističu specifičnost tabloidnih kampanja u kojima žene mogu biti osramočene postavljanjem u vulgaran, seksualno eksplicitan kontekst.

Ispitanice smatraju da su predstave o starosnoj dobi, geografskom položaju mesta rada, etničkoj pripadnosti, bračnom ili porodičnom statusu, seksualnoj orijentaciji ili pripadnosti LGBT zajednici – duboko utisnute u sve pore našeg društva. Starosna dob ne pravi branu za davanje komentara, pretnji, uvreda. Pripadnost LGBT zajednici stvara poteškoće u obavljanju novinarskog posla, pre svega u javnosti. Ispitanice dele stav da se novinarke na lokalnu nose sa većim izazovima koje dominantno stvaraju konzervativna shvatanja karakteristična za manje sredine. U isto vreme, manje sredine podrazumevaju veću povezanost među ljudima koji u njima žive (rodbinsku, prijateljsku, kumovsku). Tako se novinarka koja se bavi sportskim novinarstvom neretko razumeva kao žena vođena željom da nađe dobru „priliku“ za udaju, dok je novinarki koja se bavi istraživačkim novinarstvom, upravo zbog te povezanosti ljudi, mnogo teže da istraži temu kojom se bavi.

Kada je reč o rodnoj pripadnosti, čuju se oba utiska, kako to da ona ne utiče na rad novinarke, tako i da je neophodno da se u budućnosti bolje uvažava „rodne datosti“, kako bi se položaj novinarke poboljšao.

Novinarke su potpuno svesne snage kojom raspolažu u svojoj profesiji (dobijena priznanja jedan su od dokaza te snage). Međutim, one ističu da su liderske pozicije „rezervisane za muškarce“, što ne znači da nema žena na liderskim pozicijama. Ispitanice primećuju da su neretko manje plaćene od svojih kolega novinara i da se sagovornici često sa više poštovanja obraćaju njihovim kolegama.

Novinarke zbog braka i majčinstva mogu trpeti pritisak, kako na poslu tako i u javnosti. Ako novinarka nije udata, postavlja joj se pitanje zbog čega je tako („a lepa je“), kada će se udati, koliko godina ima. Ukoliko je majka, komentariše se to kakva je majka, a ukoliko novinarka nema decu, komentariše se to što ih nema (savetuje joj se da rađa decu, da se ne „udaje“ za novinarstvo). U slučaju kad se govori o temama koje se tiču nataliteta, mladih, porodice i sl., naročito na lokalnu, verbalno se diskriminišu novinarke koje nemaju bračnog druga i decu.

Pozicija novinarke koja je samohrana majka neretko se zloupotrebljava. Jednoj ispitanici koja je samohrana majka bila je upućena indirektna pretnja: „Znam gde živiš, znam gde ti dete ide u školu“. Računa se na to da je na samohranu majku lakše izvršiti pritisak zato što od posla koji obavlja žive i ona i njeno dete. Novinarka koja je samohrana majka prinuđena je da radi više, a da se njen rad finansijski ne valorizuje. Ona nije u poziciji da rizikuje ostanak na poslu. Utisak jedne ispitanice je da se o statusu samohrane majke ne govori dovoljno unutar medijskih kuća.

Takođe, neretko se zloupotrebljavaju osetljivost trudnice i majke kad se nakon porođaja vrati na posao. Novinarke često nisu u stalnom radnom odnosu, što može uticati na njihovu mogućnost korišćenja lekarskih usluga. Nema se dovoljno razumevanja za potrebe malog deteta, za obavezu da zbog bolesti malog deteta majka odsustvuje sa posla. To nerazumevanje može odvojiti novinarke od ideje o majčinstvu jer ono može uticati na njihovo napredovanje, primanja i slično. Za razliku od majčinstva, očinstvo, prema svedočenju novinarki, ne predstavlja „prepreku“.

Postoje teme – poput sporta – koje se smatraju izrazito muškim. Iskustvo novinarki po pitanju izveštavanja o tim temama daleko je od dobrog. Vrlo mali broj njih sme da obrađuje problem rodne ravnopravnosti i seksualnog nasilja u sportu.

Rodnu diskriminaciju nad ženama sprovode i same žene. Paternalistički odnos prema novinarkama nije retka pojava (kaže joj se „sedi da ti objasnim“, proverava se da li je nešto dobro razumela...). Novinarka se neretko smatra infantilnom, dok se muški rod favorizuje („plavušu je neko poslao“, a „dečko je došao da radi“).

Diskriminacija na rodnoj osnovi ne uočava se samo unutar novinarskih kolektiva. Sprovode je i sagovornici novinarki i novinarski izvori. Isti sagovornik se ne odnosi jednako prema novinarki i prema novinaru. Sa novinarom se ponaša znatno staloženije i civilizovanije. Nije redak slučaj da izvor koji je pretrpeo traumu više veruje novinarki nego novinaru.

Novinarki se obično pre podnošenja tužbe preti tužbama, dok se kod novinara to „upozorenje“ ređe događa. Za isti broj izvora koji ima novinar, novinarka mora više da se trudi. Na novinarke se gleda kao na manje „moćne“ da iznesu priču. Na čelo redakcije i na druge rukovodeće pozicije obično se postavlja muškarac zato što se računa s tim da uživa veće

poverenje i autoritet. Neki novinari, čak iako nisu na uredničkoj poziciji, osećaju se „moćnijim“ od svojih koleginica.

Ispitanica prijavljuje „nedovoljno vidljive nepravde“. Teži deo posla u procesu pisanja priče (istraživački deo) nose novinarka, dok njihove kolege često samo „prate“ i „predstavljaju“ priče. Na događajima na lokalu prisutno je više novinarki nego novinara. Sagovornici se često pitaju da li će novinarka moći sama da izveštava, da li će preneti uredniku, da li je prisutan njen kolega s kojim bi se moglo razgovarati.

Ispitanica-urednica primetila je da se isti izvor nejednako odnosi prema novinaru i novinarki (prema novinaru je i prilikom odbijanja mnogo uviđavniji). Druga urednica primećuje manipulacije koje se na rodnoj osnovi sprovode od strane nosilaca vlasti (pritisak nad novinarkama vrše žene pripadnice i simpatizerke vladajuće stranke, koje nakon pritiska započinju diskreditaciju novinarki; drugi oblik pritiska jeste onaj, urednica kaže „meki pritisak“, oličen u „moćnom“ muškarcu koji novinarki nudi zaštitu).

Ispitanik-urednik potvrđuje postojanje rodne neravnopravnosti u novinarskom poslu. Primećuje (zlo)upotrebu verske pripadnosti u ispoljavanju mizoginog stava prema novinarkama (novinarka koja pripada manjinskoj veroispovesti u Srbiji kada pita – napada sa ciljem da unizi „Srbina“).

Eksperti (predstavnik relevantnog novinarskog udruženja i advokatica koja postupa u predmetima iz oblasti medijskog prava i zaštite novinara) vide etničko poreklo (naročito ukoliko na njega jasno ukazuju ime i prezime), pripadnost LGBT populaciji (i onda kad se ta pripadnost samo sluti), životnu dob, bračni status, geografski položaj kao faktore koji utiču na bezbednost novinarki.

Jedan od eksperata najzastupljeniji oblik nasilja vidi u verbalnim pretnjama i uvredama u onlajn svetu. Uvrede koje se upućuju novinarkama znatno su grublje, gnusnije i eksplicitnije. Pretnje novinarkama obično stižu od muškaraca, što ne znači da im ne prete i žene. Eksperti su stava da pretnje obično stižu od predstavnika javne vlasti i onih koji su sa njima u vezi.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti primećuje da su novinarke najčešće izložene: pretnjama, nasilju, napadima (fizičkim, verbalnim, psihičkim). Starosna dob, geografski položaj, etnička pripadnost, bračni i porodični status, seksualna orijentacija utiču na bezbednost novinarki. Institucija Poverenika nema ovlašćenja da deluje *ex officio*, ali se upozorenjima za javnost oglašavala u slučajevima govora mržnje, uvreda, pretnji i dr. učinjenog prema novinarkama.⁶⁶ U cilju borbe protiv diskriminacije izrađen je priručnik za novinare i novinarke „Mediji u Srbiji, od diskriminacije do ravnopravnosti“. Poverenica napominje da ima ovlašćenja da reaguje u slučajevima kada utvrdi da

66 [Upozorenje za javnost • Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Upozorenje povodom seksističkih objava na društvenim mrežama • Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Upozorenje povodom pretnji novinarki TV N1 • Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Upozorenje za javnost povodom vređanja novinarki RTS • Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Obaveštenje za javnost povodom pritužbe privrednog društva Adria News d.o.o. i novinarki Nataše Kovačev protiv Srpske pravoslavne crkve – Eparhije bačke • Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Poverenica osudila napade na novinarke: Nedopustiva komunikacija postaje praksa](#)

je došlo do rodne diskriminacije (primer je nejednaka zarada između novinarkе i novinara za isti posao koji obavljaju). Reč je o pokretanju strateških parnica kojima se, kroz zastupanje nečijeg ličnog interesa, bori za širi društveni interes. Sudske presude u takvim parnicama utiču na promenu pravne prakse i javne politike i unapređuju položaj diskriminiranih društvenih grupa.⁶⁷ Međutim, novinarke joj se po tom pitanju nisu obraćale.

5.2.4 MEHANIZMI ZA ZAŠTITU BEZBEDNOSTI, POTREBA I PODRŠKA

Novinarke smatraju da njihovu bezbednost ne može spasti samo poštovanje propisa i kodeksa. One često više veruju u zaštitu javnosti nego u zaštitu institucija. Smatraju da osuda napada na novinarke mora biti dosledna, kao i da je neophodno negovati kolegijalnu solidarnost.

Neke ispitanice ističu da kuće u kojoj su angažovane ne rade dovoljno na zaštiti bezbednosti novinarki (ispitanica konstatuje pojavu da se poslodavac distancira od novinara ili novinarkе ukoliko proceni da bi pružanje podrške moglo da mu šteti), dok druge ispitanice (naročito one koje rade u istraživačkim medijima kojima je pitanje bezbednosti prioritetna tema) ne dele njihovo mišljenje (unutar kuća u kojima one rade razmatraju se rizici i prave se dogovori o stavu koji treba zauzeti kada su u pitanju sastanci sa izvorima ili sagovornicima, kao što se po potrebi preduzimaju i posebne mere bezbednosti). Od mehanizama koji se preduzimaju u svrhu samozaštite, novinarke navode „neustrašiv“ stav koji zauzimaju. Ispitanica sa lokala je tokom razgovora primetila da se, bezbednosti radi, kada je to bilo moguće, okretala izvorima ženskog pola. Takođe, kako bi se dodatno zaštitila, sa sobom nosi biber sprej i, kad god je u prilici, koristi usluge taksi prevoza.

Veće redakcije su u boljoj mogućnosti da razvijaju interne mehanizme zaštite od svih oblika nasilja, te tako i od diskriminacije. Kada je reč o diskriminaciji, ti mehanizmi neretko ostaju samo forma (donošenje akata, organizovanje treninga...). Postoji svest o potrebi da se napravi procena rizika u odnosu na rodnu dimenziju, međutim to ne znači da se ona uvek pravi, niti da ju je moguće uvek napraviti (pravilo je da, kad god je to moguće, sa reporterkom ide snimatelj, muškarac).

Ispitanik-urednik navodi primer svoje redakcije u kojoj novinarka pored snimatelja ima i asistenta, a da se u slučaju rizičnih događaja angažuje i obezbeđenje.

Nakon što se napad dogodi, procedura za sve medijske kuće je ista: novinarka ili novinar obraća se licu za to određenom (najčešće uredniku ili urednici) i prijavljuje mu napad. Dalji koraci zavise od mogućnosti koje konkretna redakcija ima (reč je o uslugama advokatske kancelarije ili o nekoj drugoj vrsti podrške). Informacije o događaju bivaju javno objavljene i prosleđene relevantnim novinarskim udruženjima (domaćim i međunarodnim). Reakcija novinarskih

67 <https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2023/09/szsp.pdf>

udruženja može biti i samoinicijativna, što znači da joj ne prethode obaveštenja upućena od strane novinara.

Novinarke ističu značaj aktivnosti koje novinarska udruženja preduzimaju i smatraju da su im te aktivnosti bile od koristi. Međutim, ističu da aktivnostima poput saopštenja treba pridodati i one konkretne (poput akcije većeg broja novinara koji su zbog neprimerenog ponašanja predsednika Republike Srbije prema jednoj novinarki obustavili izveštavanje o njegovim aktivnostima). Statistika koju novinarska udruženja izvode neophodna je za donošenje preventivnih mera, ali te mere konkretan napad ne mogu sprečiti. Ispitanice ističu naročitu važnost psihološke podrške koju pojedina udruženja obezbeđuju. I sama činjenica da im ta podrška stoji na raspolaganju, novinarkama daje dodatnu sigurnost. Ističe se da bi podršku novinarskih udruženja trebalo učiniti dostupnijom novinarkama na lokalnu.

Novinarke ističu neophodnost reakcije institucija, kao i to da te reakcije budu pravovremene. Kažnjavanje, bolje vođenje evidencije, edukacija na konkretnim primerima, uspostavljanje dobre prakse – sve to doprinosi povećanju bezbednosti novinarki.

Opšti je utisak da institucije često ne postupaju u skladu sa zakonskim ovlašćenjima, ali pritisak javnosti može ih navesti na to da reaguju i onda kad možda ne bi. Neadekvatno postupanje državnih organa jedan broj ispitanica obeshrabrilo je u prijavljivanju pretnji, dok one koje nisu obeshrabrene i te pretnje prijavljuju, od institucija ipak ne očekuju mnogo.

Iskustvo sa konkretnim pripadnicima MUP-a zna biti vrlo pozitivno, ali to ne implicira da je pozitivno iskustvo sa institucijom u kojoj su angažovani. Novinarke kažu da se pripadnici policije ponašaju odgovorno, da ih razumeju i da ne umanjuju njihovo osećanje nesigurnosti. Za razliku od policije, tužilaštvo odbacuje pretnje samo zato što nisu direktne.

Do sad nisu ustanovljeni mehanizmi koji bi pomogli da mladi novinari budu zaštićeni, a da u isto vreme ne budu zaplašeni (praksa razgovora sa mladim novinarima svakako postoji, istakla je ispitanica).

Ekspert koji je predstavnik relevantnog novinarskog udruženja smatra da postojeći institucionalni mehanizmi zaštite nisu rđavi, ali se primenjuju selektivno (vlast favorizuje novinare koji su joj bezrezervno naklonjeni). Brža reakcija usledi ukoliko se napad odvio u fizičkom svetu i ukoliko je zabeležen. To svakako ne znači da će takav napad biti adekvatno procesuiran. Kod napada u virtuelnom svetu, ukoliko su upućeni sa anonimnih profila, efikasnost u procesuiranju sasvim izostaje. Ispitanik primećuje da novinarke koje su najizloženije napadima prihvataju rizike kao deo svog posla. One znatno ređe nego muškarci prijavljuju napade.

Ekspertkinja koja postupa u predmetima iz oblasti medijskog prava i zaštite novinara smatra da, u slučaju napada, među novinarima iz različitih medija ne postoji

dovoljno jaka kolegijalna povezanost. Ispitanica smatra da nadležne institucije neretko banalizuju i obesmišljavaju pretnje i napade. Zaštita koju one obezbeđuju nije na zadovoljavajućem nivou (više je deklarativna).

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti za postojeće mehanizme institucionalne zaštite kaže da nisu efikasni u dovoljnoj meri.

VI

Zaključci

— 6.1 BEZBEDNOST I RIZICI

- Novinarke se mahom ne osećaju bezbedno zato što znaju da njihova bezbednost nije na adekvatan način osigurana od strane nadležnih institucija. Posebno se nebezbedno osećaju novinarke koje dolaze iz nezavisnih medija. Razlog leži u tome što na njihovoj nebezbednosti „rade“ upravo oni koji bi njihovu bezbednost trebalo da štite. Predstavnici javne vlasti neretko ih targetiraju i na taj način kao da svojim autoritetom daju „opravdanje“ svakom licu koje bi na njihovu bezbednost želelo da nasrne.
- Bezbednosnih rizika svesne su do određene mere, ali osećaju da je rizik veći nego što ga mogu pojmiti i da se krije i tamo gde ga ne očekuju.
- Bezbednost je najugroženija novinarkama angažovanim u medijskim kućama koje kritički izveštavaju o vlasti i novinarkama koje žive i rade u manjim sredinama.
- Bezbednosni rizici novinarkama naročito prete od strane nosilaca javnih vlasti i od lica sa njima povezanim.

— 6.2 NASILJE I POLNO I RODNO ZASNOVANA DISKRIMINACIJA NOVINARKI

- Novinarke su naročito izložene psihičkom nasilju i nasilju putem tehnologije.
- Pretnje upućene novinarkama znatno su grublje i eksplicitnije od onih upućenih novinarima.
- Kao forme nasilja koje se vrši prema novinarkama, primećeni su targetiranje i različite kampanje vođene u tabloidima.

- Novinarke osećaju da im opasnost od napada preči i u fizičkom i u onlajn svetu.
- Diskriminaciju trpe unutar kolektiva, od strane koleginica i kolega, sagovornika i izvora.
- Primećuju pojavu da se diskriminacija normalizuje, te dobija formu navodne ljubaznosti.
- Novinarke konstatuju da se u njihovom svetu na liderskim pozicijama mahom nalaze muškarci, što ne znači da na tim pozicijama nema i žena.

— 6.3 MEHANIZMI ZA ZAŠTITU, POTREBE I PODRŠKU

- Kada je bezbednost u pitanju, novinarke ne veruju da ih može spasti samo poštovanje propisa i kodeksa. Poštovanje propisa garantuje bezbednost samo onda i onde gde postoje jake institucije koje obezbeđuju i štite pravo novinarki da u skladu sa zakonom obavljaju svoju novinarsku dužnost. Društvena klima u kojoj je jasno da postoje granice čije prelaženje podrazumeva snošenje odgovarajućih sankcija – gradi osećaj sigurnosti.
- Novinarke više veruju u zaštitu javnosti nego u zaštitu institucija.
- Rad državnih institucija nadležnih za zaštitu bezbednosti ispitanice ocenjuju kao neefikasan i neadekvatan.
- Novinarkama je od značaja podrška (advokatska i psihološka) koju im nude novinarska udruženja (tu mogućnost mahom imaju veće medijske kuće). Novinarke smatraju da tu podršku treba učiniti dostupnijom novinarkama u manjim sredinama.
- Aktivnosti koje preduzimaju novinarska udruženja (saopštenja npr.), novinarkama su od koristi.
- Novinarke angažovane u većim redakcijama konstatuju da unutar njihovih kuća postoje interne procedure donete u cilju zaštite novinara od diskriminacije i napada. Novinarke angažovane u manjim medijskim kućama kažu da njihove kuće nisu u mogućnosti da ustanove takve procedure, ali da to ne znači da se u skladu sa svojim mogućnostima ne bore za zaštitu bezbednosti novinara.
- Razvijanju mehanizama za pojačanu zaštitu bezbednosti naročito su posvećene istraživačke redakcije.
- Bilo je ispitanica koje su ukazale na diskriminatorno ponašanje unutar kuća u kojima su angažovane. Ono se ogledalo u neprimerenim komentarima zasnovanim na fizičkom izgledu, rodnoj i polnoj pripadnosti.

VII

Preporuke za unapređenje zaštite i podrške novinarkama

—7.1

BEZBEDNOST I RIZICI

- Edukacija unutar medijskih kuća o svim problemima zbog kojih novinarki može biti ugrožena sigurnost.
- Izrada/unapređenje internih mehanizama koji pomažu u prevenciji bezbednosne ugroženosti i definišu korake koje treba preduzeti kad do ugrožavanja bezbednosti dođe.

—7.2

NASILJE I RODNO ZASNOVANA DISKRIMINACIJA NOVINARKI

- Edukacija s ciljem da se prepoznaju svi oblici diskriminacije, naročito oni suptilniji.
- Razvijati kako kroz medijske kuće, tako i kroz novinarska udruženja kapacitete pravne i psihološke podrške koja se novinarima pruža ili bi valjalo da se pruža. Trebalo bi učiniti da ta podrška bude kontinuirana i dostupna ili dostupnija novinarkama koje rade u manjim sredinama.
- Ojačati saradnju između novinarskih udruženja i organizacija koje pružaju pomoć žrtvama rodno zasnovanog nasilja, kako bi se osnažila podrška novinarkama koje su tom nasilju bile izložene.
- Insistirati na tome da država pruži adekvatnu finansijsku podršku novinarskim udruženjima kako bi ona mogla da obezbede kontinuiranu pravnu i psihološku podršku novinarkama koje su pretrpele neki oblik diskriminacije ili nasilja.

—7.3 MEHANIZMI ZA ZAŠTITU, POTREBE I PODRŠKA

- Izmena propisa (Krivičnog zakonika, Zakona o prekršajima) s ciljem uvođenja dodatne zaštite za novinare i novinarkе. S tim u vezi, preporučuje se uvođenje kvalifikovanog oblika krivičnih dela Proganjanje i Polno uznemiravanje ukoliko su ista izvršena na štetu novinara.
- Raditi na podizanju efikasnosti u postupanju nadležnih državnih institucija. Tom prilikom uzeti u obzir sve pristupe koji efikasnosti mogu pomoći (poput rodno senzitivnog pristupa).
- Jačanje solidarnosti među koleginicama i kolegama i upoznavanje sa primerima, i domaćim i međunarodnim, dobre prakse kako institucionalne tako i kolegijalne.
- Razvijati podršku organizacijama na lokalnu tako što će se obezbediti uslovi za finansiranje njihovih osnovnih troškova rada, tako što će se razvijati njihovi kapaciteti (kroz edukacije, strateško planiranje), osigurati održivost i nezavisnost, omogućiti podršku u zastupanju i javnom delovanju.
- U slučajevima rodne diskriminacije (npr. nejednake zarade između novinarkе i novinara za isti posao koji obavljaju) obratiti se Poverenici za zaštitu ravnopravnosti u cilju pokretanja strateških parnica.
- Raditi na umrežavanju redakcija kako stranih tako i domaćih s ciljem razmene iskustava i dobrih primera do kojih se u praksi došlo.
- Razvijanje mentorskih programa u koje bi bili uključeni iskusniji novinari s ciljem da edukuju svoje manje iskusne kolege. Imajući u vidu da je materijalni položaj novinarki (i novinara) u Srbiji vrlo loš, takav dodatni angažman iskusnijim novinarima poboljšao bi prihode, a manje iskusnim dao perspektivu.

Naslov u originalu
Bezbednost novinarki Srbija 2024

Autorka
Kruna Savović

Saradnik
Rade Đurić

Recenzentkinja
Neda Čalovska-Dimovska

Lektorka
Nataša Polić

Izdavač
Nezavisno udruženje novinara Srbije i
Mreža SafeJournalists
Beograd, 2025.

Fotografija na naslovnoj strani
Andrija Vukelić

Dizajn
comma.rs

Ova publikacija je nastala uz finansijsku podršku
Evropske unije. Za njen sadržaj isključivu
odgovornost snosi autorka i on ne odražava
nužno stavove i mišljenja Evropske unije.